

Bränningen

Medlemsblad för Söderhamns Kust & Skärgårdsförening

- Årgång 35 -

Nr 2 2024

Innehåll:

Sid 2	<i>Ordförandeord</i>	Sid 10-11	<i>En Sandarnehistoria</i>
Sid 3	<i>Årsmöte & yrkesfiske</i>	Sid 12-13	<i>Barndomsminnen, del 2</i>
Sid 4	<i>Therese & Elin</i>	Sid 14	<i>Storjungfruresan</i>
Sid 5	<i>Kulturarv under ytan</i>	Sid 15	<i>Galleri Gäddan</i>
Sid 6-9	<i>Kopparslagare Westberg</i>	Sid 16	<i>Program Österdagarna</i>

40 kr

Hej alla avnämare av vår fina skrift Bränningen!

"Jag sjöng vid bondens knut nu är sommaren här..." skaldar Evert Taube och utan att citera den tväre bonden hälsar vi sommaren varmt välkommen igen till våra breddgrader.

I skrivande stund har det varit, och är, ovanligt låg vattennivå, faktiskt så låg att flera båtägare skjutit på sjösättningen. Och beträffande fågelarterna har merparten sedan en tid återvänt, gässen i plogform och inte minst skarven där man upplever att populationens numerär tyvärr inte minskat.

I vår förening pågår planeringen inför de årligt återkommande Österdagarna (9-11/7) och turen till Storjungfrun (14/7). Varmt välkomna till dessa arrangemang.

Som under flera år engagerad ideell föreningsmänniska har jag av egen erfarenhet tyvärr sett hur det blir allt svårare att knyta till sig yngre krafter till föreningslivet. **Men!** I denna utgåva av Bränningen kan ni stifta bekantskap med Therese och Elin, två nya engagerade personer som avgjort kommer att vitalisera vårt styrelsearbete. Så fantastiskt roligt och viktigt!

Härutöver kan ni bland annat läsa om senaste årsmötet som, utöver de sedvanliga mötesrutinerna, innehöll ett mycket uppskattat föredrag om fiske förr och nu av Lars-Ove Flodberg.

Hans Tjernström fortsätter också berättelsen om sin barndoms sommarlov i början av femtiotalet. Mycket intressant historik från flydda tider. För att bara nämna några av de varierande ämnena, som årets andra Bränningen bjuder på.

Håll till godo!

Ni är alltid välkomna att kontakta mig med synpunkter m.m. på 070-569 49 47 eller nils.stefansson@nastefansson.se. Om ni ringer och jag inte svarar, lämna meddelande eller skicka ett sms.

Nils Stefansson
Ordförande

Ett tips: solnedgång på årets längsta dag. Vy från Humlegårdsstrand mot Blacksås med sin karaktäristiska profil, 4 mil bort 457 m.ö.h. kl. 22.24, lika varje år.

och överst, flyttande gäss i juni, lika varje år.

/FOTOn: Sture C.

OMSLAGSBILD:

Storskrakhona i sin nacktofs, på väg ut i det fria och in i sommaren. Storskraken förekommer på norra halvklotet. I Sverige är den spridd över hela landet, talrikast i östra skärgården. På Anitas bild är platsen Morfjärd, som ligger mellan Vallvik och Trollharen.

FOTO: Anita Östlund

RAPPORT FRÅN ÅRSMÖTET

text & foto Sture Claesson

Årsmötesförhandlingar med förslag och följande beslut gick på rekordtid och inga knepiga frågor satte käppar i hjulet. Ordföranden hänvisade till Bränningen där dagordning och övriga handlingar

fanns presenterade. Mötet behövde inte fördjupa sig så mycket mer i dessa.

Därefter vidtog förplägnad i form av kaffe/te och väl dekorerade mackor som smakade förträffligt. Tack "personalen", ingen nämnd och ingen glömd!

Så kom vi till det som alla suttit och väntat på, **Lars-Ove Flodbergs** föredrag om "**Fiske förr och nu**", ett ämne väl passande för medlemmar i Söderhamns Kust- & Skärgårdsförening, dessutom med tillgång till en fantastisk skärgård. Där kan vi skatta oss lyckliga, men det kommer då och då smolk i den glädjebägaren också. Det gav Lars-Ove exempel på när han pratade om småskaligt fiske kontra dagens industrifiske och hur förhållandena förändrats genom åren. Lars-Ove delade generöst med sig av sitt stora kunnande blandat med en stor dos humor.

Efter några ord om det äldre notfisket kom Lars-Ove in på senare tiders fiske. 1972 t.ex. blev det en märkbar försämring efter att tyska trålare en tid "härjat" här uppe. **Torsken** minskade på alla sätt. 1992 fick Lars-Ove sin sista torsk, trots att periodvis friskt vatten kom i och med högvattenperi-

Vår eminente ordförande Nils Stefansson öppnade årsmötet och kunde hälsa ett 35-tal deltagare hjärtligt välkomna.

oder. Det hade en positiv inverkan på fiskebeståndet. Jag har tagit vattenprover åt SLU och Dna på fisken för att få reda på tillståndet berättade Lars-Ove. Positivt var att dioxinet i strömmingen klarade gränsvärdet. Men **Siken** har liksom strömmingen minskat både i storlek och antal. Mycket **strömming** var det förr när vi fick 20 kg på varje meter sköte. Det satt en strömming i varje maska sa man. Men nej, då skulle det på en sköte, 60 m lång och 9 m djup, blivit 80 ton hade Lars-Ove räknat ut! I dag ses 15 kg som en stor fångst. Strömmingsfisket från Stugsundskajen har också minskat.

Simpan har minskat jättemycket medan **spiggen** ökat. I ett notdrag vid spiggräkning fick vi hela 16 000 spigg! Som en följd av brist på mat verkar **sälen** både blivit magrare och färre och beträffande **lake** var senaste gången jag fick en lake för sex år sedan. Ett orosmoln är att den invasiva **smörbulten** verkar breda ut sig.

På frågan om skarvens framfart svarade Lars-Ove att för 30 år sedan hade han inte sett en enda skarv. Nu har problemet blivit nästan gigantiskt. En skarv äter 50 fiskar per dygn, upp till halvkilos storlek. Det ser man

när man undersöker maginnehållet. På en kvart har den fisk som skarven slukat passerat skarvens matsmältningsorgan, så det blir stora mängder spillning! I vårt område försvinner uppskattningsvis 50 000 fiskar varje dygn p.g.a. skarven. Inte undra på att det nära kustfisket blivit olönsamt. Enda området där kustfisket fortfarande lönar sig är i Umeåtrakten tack vare siklöjan och dess eftertraktade rom.

Dagens stora trålare tar heller ingen hänsyn till ett reproduktionsområde som exempelvis runt Finngrundet. Det gjorde vi, där fiskade vi inte, poängterade Lars-Ove. Att man kan tillåta sådan rovdrift är ofattbart! En trålare som i dag kostar 385 miljoner lastar 2 500 ton används här i dag och det är inget fel anser man, berättade Lars-Ove. Pengar styr allt!

Här något om hur det gick i årets val till de olika posterna:

- A. Till ordförande för 1 år omvaldes Nils Stefansson.
- B. Tre styrelseledamöter för 2 år blev Sven-Gunnar Johansson och Astrid Forslund omval samt Elin Furubom Flyman, nyval (ersätter bortgångna Gunilla Häggbom).
- C. Styrelsesuppleanter för 1 år blev Hans Fryklund och Anders Burman, omval.
- D. Två revisorer för 1 år blev Erik Nilsson och Barbro Ahl, omval, med personliga ersättare Anette Palm, nyval och Eivy Ängvald, omval.
- E. Valberedningen blev tyvärr vakant.
Fritt att anmäla sig!

Lars-Ove Flodberg i berättartagen! Ett helt arbetsliv med fiske som huvudnäring och med ett stort samhällsengagemang - och med en stor portion humor. Fiske har för det mesta varit roligt, och bra har det gått för det mesta.

Så här stor var den minsta jag fick...

- Längst bort mitt i bild, följer nya styrelsemedlemmen Elin Furubom Flyman intresserad Lars-Oves berättelse.

EN VÄLKOMMEN FÖRYNGRING I VÅR STYRLESE

Söderhamns Kust & Skärgårdsförening kan nu med glädje och tacksamhet hälsa **två** nya friska krafter välkomna i styrelsen! **Therese Rohde**, som invaldes 2023 och i år 2024 fick hon med sig sin kompis **Elin Furubom Flyman**. Här presenterar de sig för Bränningens läsare.

Våra Tankar och Intentioner kring Vårt Engagemang för Föreningen

Elin och Therese framför entrén till det gamla fiskarmuseet på Öster i Söderhamn.

FOTO: Hans Fryklund

Vi, som nya styrelsemedlemmar, känner ett djupt engagemang för föreningen och dess viktiga arbete. Vi vill dela några av våra tankar och intentioner kring vårt engagemang för att föra föreningen framåt och bevara dess värdefulla kulturarv.

En central del av vårt engagemang är att säkerställa att historien om Öster och fiskarestaden fortsätter att leva vidare. Detta är inte bara viktigt för oss personligen, utan också för stadens själ och identitet. Öster utgör en stor historisk del av Söderhamn och vi är fast beslutna att se till att dess rika historia fortsätter att berättas och bevaras för framtida generationer.

Vi ser möjligheter att bidra till att doku-

mentera och dela detta kulturarv. Genom att skriva ner traditioner från Öster, kan vi skapa en mer omfattande och tillgänglig arkivsamling. Vi vill bjuda in historiebärande och entusiaster att dela sina berättelser, och på så sätt berika vår gemensamma kunskapsbas.

Vi planerar att verka för fler roliga och intressanta aktiviteter som lockar både unga och gamla att delta och lära sig mer om vårt kulturarv. Vi tror att genom att engagera fler i vår verksamhet, kan vi skapa en starkare gemenskap och öka intresset för vår historia.

Vår mångfald i ålder, tidigare erfarenheter och intressen kompletterar den befintliga gruppen väl. Vi har många idéer och ser

fram emot att bidra med nya perspektiv och initiativ. Vår ambition är att både bevara och förnya, att skapa en levande och dynamisk förening som är djupt rotad i historien men också blickar framåt.

Vi är hedrade och glada över att vara en del av denna fantastiska förening och ser fram emot att tillsammans med er alla fortsätta detta viktiga arbete. Tillsammans kan vi säkerställa att vår historia aldrig slutar att berättas och att vår kulturskatt förblir levande för kommande generationer.

Bästa hälsningar,

Therese och Elin

Ett stort kulturarv under ytan

Av Curt Risell

I svenska vatten finns uppskattningsvis 100 000 skeppsvrak från olika tidsperioder, ett rikt kulturarv som är världsunikt. Till skillnad mot kulturarv på landbacken, som jämförelsevis är väl dokumenterat, är den historia som vilar på havets botten till största delen utforskad.

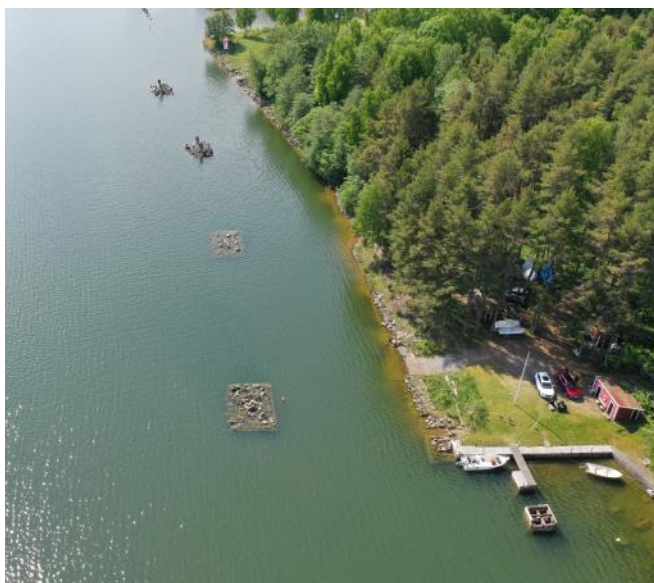
I Bränningen nummer 1 2018 berättade Curt Risell om detta under rubriken "En dold historia under ytan". Nu får vi veta vad som hänt sedan dess och hur läget är i dag.

Söderhamns kust och skärgård är en del av sjöfartshistorien liksom resten av länets kust där man tror att det finns lämningar av tusentals skeppsvrak som ännu inte upptäckts. Och de skeppsvrak och uppgifter om förlisningar som finns nerteknade eller berättas om är inte sällan ofullständiga.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har därför pekat ut sex områden (hotspots) i länet, som man anser som mest intressanta. Två av dessa, Söderhamnsfjärden och området Storjungfrun/Kalvhararna ligger Söderhamns kommun.

*Två bilder från Söderhamnsfjärden. Drönarbilder som visar dykdalber och stenkistor.
FOTO: Clas Ternström Sweco.*

Marinarkeologisk undersökning

Målsättningen är att få en mer heltäckande bild av områdenas kulturhistoriska värden och att försöka avgöra vilka lämningar som är äldre än år 1850 och ska bedömas som

fornlämningar.

Arbetet som bedrivs av företaget Sweco startade år 2021 som en skrivbordsutredning. Året efter inleddes fältarbetet med marinarkeologisk inventering, kartering och registrering av fornlämningar. Till hösten 2024 ska resultatet redovisas för länsstyrelsen.

Arbetet leds av Bo Ulfhielm, arkeolog och kulturmiljöspecialist.

I Söderhamnsfjärden har vi koncentrerat arbetet till områdena kring de tidigare sågverken där vi har obesiktigade uppgifter från dykare, förlisningsuppgifter från arkiv och inte minst information från ortsbor genom föreningen Sisam Kult i Sandarne.

Under fältarbetet har vi använt oss bland annat av drönare och undervattensrobotar för att lokalisera och positionsbestämma vrak, dykdalber, stenkistor och andra oregistrerade anläggningar i vattnet.

Gävlefiskarnas sista Haxe, Anna

Att det inte är så lätt att finna det man ibland söker är Haxen Anna ett bra exempel på. Galeasen var den sista som användes av gävlefiskarna för fjärrfisket efter norrlandskusten på 1700 och 1800-talet. Under andra halvan av 1700-talet fanns 60 haxar i Gävle. Hundra år senare var antalet 20 och fram till 1899 vara galeasen Anna den sista av sitt slag. Därefter användes hon som fraktfartyg längs ostkusten.

Den tvåmastade haxen var drygt 17 meter lång närmare 6 meter bred. År 1913 såldes hon till Åsbacka sågverk i Söder-

hamn, avmastad och ombyggd till pråm. Tre år senare 1916 sänktes hon vid sidan av farleden utanför Långrör enligt olika uppgifter. Men ännu har ingen hittat hennes gravplats. Kanske har isen krossat henne eller så ligger hon där vid sidan av farleden

*Två bilder från Gävleborgskusten med skeppsvrak.
FOTO Jyri Kyrén*

någonstans i väntan på att bli upptäckt?

Kom och lyssna på projektledaren

Området Storjungfrun/Kalvhararna är av en helt annan typ än den i Söderhamnsfjärdens lugna och grunda vatten. Här finns inga kända skeppsvrak men ett stort antal förlisningsuppgifter, som speglar genomfartstrafiken och farledens historia i stället för en omgivande kulturmiljö på land.

På båda områdena har vi träffat på en handfull nya skeppsvrak eller rättare sagt rester av förlista fartyg. Inte sällan återstår bara en brädhög sedan is och stormar krossat fartygen som inte ligger djupt nog.

I år kommer vi att ta hand om det material vi samlat på oss under fältarbetet. Till hösten ska vi redovisa resultatet för länsstyrelsen.

Välkomna den 17 augusti, på Landsbyggsdagen i Sandarne, då kommer jag att medverka och berätta om vårt arbete och vad vi hittat, säger Bo Ulfhielm.

KOPPARSLAGARE WESTBERG I SÖDERHAMN

sammanställt av Sture Claesson

Idén till denna berättelse fick jag när jag hittade tio fakturor efter Jonas Fredrik Westberg i mina gömmor. Minns inte om jag fått dem av J.F. Westbergs sonson Pelle Westberg eller om jag fått tag i dem på någon samlarmässa.

Vad kan man utläsa av en 147 år gammal faktura till en kopparslagare?

I Hälsingland har 650 kopparslagare verkat, från 1500-talet till 1900-talets början. De tillverkade föremål såväl för borgarna i städerna som hälsingegårdarna. En av dessa kopparslagare var Jonas Fredrik Westberg (1851-1919).

Källa: Magnus Greens bok "Koppar och kopparslagare i Hälsingland".

På byggnades långsiad står det: F.L. WILKESSON KOPPARSLAGARE
Poch på gaveln: KOPPARSLAGARE GELBGJUTARE VERKSTAD

T.h.: Apoteket HJORTEN (1878-1980)
Lägg märke till reliefen av en liggande hjort ovanför ingången

Fotograf: okänd. "Lars Brolins samling samt Bergvik & Alas bildarkiv" DiBiS - CC-BY

KUNGSGATAN ÅR 1880

Kartutsnitt över Pilen 1,
2:a Quarteret 20
Kungsgatan 1 vid fyra
olika tidpunkter:

Överst t.v. från 1881
Nederst t.v. från 1893

Överst t.h. från 1916
Nederst t.h. från 1959

Kungsg. här vågrätt och
Täktgatan snett i vänster-
kanten på kartutsnitten.

Jämför med de två foto-
grafierna.

/framtaget av Janne Jonsson/

Fyra generationer Westberg:

Johan Petter Westberg, f. 1819 i Njutånger mästaremed, g. m. Maria Berg f. 1814.

Son: **Jonas Fredrik Westberg**, 1851-1919, kopparslagarmästare född i Nianfors, flyttade till Söderhamn 1873, änklings 1887 efter Emma Collin f. 1849 i Arbrå. J.F. gifte om sig 1889 med Anna Gustava Hedenström i Söderhamn f. 1852. J.F. blev änkekman igen 1908.

Son i första giftet: **Adolf Fredrik Westberg**, 1882-1933, kopparslagarmästare g. m. Alli Jaquette Qvist f. 1902 i Timmelhed, Älvsborgs län.

Son: **Per Fredrik Westberg**, 1932-2001, f. i Söderhamn, ogift.

1967 och 1972 mantalsskriven i Stockholm, 1991 mantalsskriven i Söderhamn. (Per eller **Pelle**, som han kallades, var inte kopparslagare, han var mest känd som antikhandlare som ofta syntes på auktioner.)

/framtaget av Tore Haglund/

Jonas Fredrik Westberg köper huset, av Söderhamns Sparbank, som köpte fastigheten för 3.000 kr och omedelbart sålde den för 9.600 kr till kopparslagare Westberg. Huset beskrivs i **Kungörelsen i Söderhamns Tidning** 1888-11-03. Lagfart i mars 1889 (Helsi 1889-04-12; ST 1889-04-

10). Med tanke på priset torde huset ha funnits redan – för mig /Janne J./ oklart vem som byggde det och när (i kommentarerna till Dibis' SWS00178, hänvisning till Wikipedia, anges att Wilkesson byggde huset år 1881, men det finns inte med på 1882 års stadskarta). Förutom de sju i familjen bor år 1890 den förre svärfadern Mårten Collijn från Arbrå – även han kopparslagare (f 1818) – på fastigheten, plus en kopparslagargesäll och två pigor.

År 1892 avlider svärfadern och vid folkräkningen år 1900 har det äldsta barnet också flyttat. Det finns nu en kopparslagsarbetare och en lärling, liksom en piga. Vi vet att Westberg sedan bygger på fastigheten år 1906 och inrymmer Sparbanken i huset (ganska säkert den nya delen mot Tägtgatan). År 1910 har JFW blivit änklings igen, äldste sonen **Adolf Fredrik** (f 1882) står som kopparslagarverkmästare (och har kanske tagit över verksamheten, fadern är 59 år, vilket var gammalt på den tiden), hans yngre bror Erik Gabriel (f 1884) är trävaruhandlare, dottern Hilda Fredrika (f 1880) husförestånderska och minstingen Anna Elisabet (f 1886) kontorsbiträde. De bor alla kvar på Kungsgatan, alla ogifta. I huset bor också Augusta Olava Hedenström (f 1854), sannolikt en svägerska, som hushållerska. Äldsta dottern Emma Maria (f 1878) gifter sig med en bokhållare Thurell från Ljusdal, flyttar först till Vallsta, sedan, år 1910, till Lottfors där maken är kassör – de har också två barn.

J.F. Westberg verkar ha flyttat till Söderhamn ganska ung. Svärfadern Mårten

Collijn från Arbrå hade byggt upp en ganska omfattande rörelse, med en anläggning i Nyfors för spiksmide och tillverkning av s.k. blåsformar för koppar för järnbruken. Han flyttade år 1860 till Söderhamn och år 1874 tog svärsonen över verksamheten (ST 1892-02-29). År 1878 (ST 1878-12-17) annonserar han (under rubriken 'Lokalbyte' att han flyttar sin Kopparslagareverkstad till fd sadelmakaren Lindbloms hus på Westra Storgatan 20. Han och målarmästare Erik Rosén – bägge sitter för övrigt då i stadsfullmäktige – stämmer sedan Byggnadsstyrelsen för att deras gårdar inte blev exproprierade vid järnvägens dragning (de hamnar nära järnvägen på södra sidan) – det gick inte (ST 1885-10-24/1209). I oktober 1889 annonserar Westberg om lokalbytet – gäller både kopparslagareverkstad och butik – och samtidigt meddelar bokbindaren Ludvig Westring att han flyttar in i Westbergs fastighet (ST 1889-10-05).

"Många valmän", som i annons menar att fullmäktige behöver en representant för handtverkarkåren, presenterar kopparslagaremästare JFW som sin främsta kandidat: Han är, enligt dem, "en allvarlig, allmänt aktad, rättrådig man, i sina åsikter självständig fastighetsägare och borgare i staden, äfven i ekonomiskt hänseende man för sig samt synnerligen duglig i sitt fack och en person med praktisk blick"

(ST 1892-07-11). Han återväljs också till stadsfullmäktige med stor majoritet (han lämnade år 1886). JFW blev också senare ordförande i Söderhamns fabriks- och hantverksförening.

/Janne Jonsson/

Kungörelse.

Å offentlig auktion, som Lördagen den 8 nästa December kl. 12 på dagen af öfverexekutor förrättas i Magistratens embetsrum å rådhuset härstädes, kommer att, på sätt om utmätt fast egendom stadgats, till försäljning utbjudas kopparslagaren Frans Leo Wilkessons fastighet N:o 20 i Söderhamns Andra kvarter med tomt om 8,925 kvadratfot och följande byggnader:

Boningshus i två våningar af timmer under plåttak med 5 rum i öfre våningen och kopparslagareverkstad, gjuteri, salubod och 2 rum i nedre våningen;

Bryggshusbyggnad af plank med tak af asfaltpapp och innehållande bryggstuga samt 2 rum; och

Uthus af plank under tak af asfaltpapp med stall för 2 hästar, ladugård för 2 kor, 3 vedbodars, 2 matbodars, vagnslider och afträde.

Fastigheten är taxerad till 11,200 kronor och nu saluvärderad till 9,000 kronor.

De, som ega fordran, hvilken bör ur egendomen gäldas, eller annan rätt, som skall vid auktionen iakttagas, ega att dervid sin rätt bevaka.

Söderhamn i Öfverexekutorsexpeditionen den 1 November 1888.

På Embetets vägnar:

Osv. Wikström.

2208

TELEGRAFADRESS:
Åkerberg—Hellström,
STOCKHOLM.

pag. 332

Stockholm den 6 juni 1877

1877

Herr J. F. Westberg

Söderhamn

till

J. E. ÅKERBERG & HELLSTRÖM.

NYA MESSINGS-BODEN

20 Stora Nygatan 20.

Lager af Skultuna Bruks tillverk- ningar	An.	Försäldt pr 3 månader eller emot 10 proc. rabatt för likvid insänd inom 30 dagar från dato, samt afsändt för H. H. räkning & risk med	Kronor.		öre.	
Antimon						
Babbitts-metall						
Bly, Svenskt och En- gelskt						
Blyplåt						
Blyrör						
Blytråd						
Blyertsdegler Morgans patent, Engelska och Holländska						
Decimalvägar						
Gas-olja						
Gas-olja Lampor						
Garkoppar						
Jernrör						
Kopparplåt						
Kopparbottnar						
Kopparrör						
Kopparbult						
Koppartråd						
Kopparnitar						
Kopparspik						
Messingsplåt						
Messingstråd						
Messingsduk						
Messingsrör						
Nysilfverplåt						
Nysilfvertråd						
Qvicksilfver						
Ringklockor						
Slaglod						
Smergel						
Smergelduk						
Smergelpapper						
Tenn, Engelskt						
Zink i Tackor						
Zinkplåt						
Zinkspik						
Zinktråd						
Skultuna Bruks nederlag af Gul Skeppsförhynings- metall, Bult, Spik och Klinkringar						
Nya Messingsboden 20 Stora Nygatan 20.						

Åmärkning af delgifna inom 30 dagar från facturans dato erkännes teke, ej heller rabatt
om likviden fördröjes öfver 30 dagar. Enskilda leveranser teke.

I följd af H. H. värda order af 4/5 — hafva vi å förestående
sätt afsändt ofvan facturerade varor, för hvilkas belopp Kronor 92,16
vi utbedja oss benägen creditering pr 3 mån. eller remissa inom 30 dagar emot
10 proc. rabatt. Bedjande få blifva inhögkomna vid förefallande behof af våra
artiklar, teckna vi Högaaktningsfullt

J. E. Åkerberg & Hellström

Fakturadatumen i tabellen t. h. visar när J.F. Westberg gjorde sina beställningar. Sista
turen 1877 var 13 nov. Trafiken kom sedan igång 16 maj 1878. Ordet "Ångfartyg" för-
kortas Ång. Ångf. el. Ångv. (v=vessel). - Nedan från en annan faktura där det står...

An.	Försäldt pr 3 mån.	och afsändt för H. H. räkning & risk med	Kronor.		öre.	
Maj 14	22. Bleck	299,75 & Koppar	0,67	200,84		

"...afsändt för H.H. räkning & risk..." (H.H. = 'Hans Höghet' eller 'Högädlige Herre').

'Krumeluren' före 'Koppar' är viktenheten lispund, ca 8,5 kg. Vidare: "22 bleck Koppar
väger 299,75 lispund à 67 öre, kostar alltså uträknat 299,75 x 0,67 kr = 200,84 kr".

6 juni 1877 Ångf. Söderhamn

29 juni 1877 Ång. Nya Söderhamn

25 juli 1877 Ång. Söderhamn II

18 augusti 1877 Ång. N. Söderhamn

15 september 1877 Ång. N. Söderhamn

18 oktober 1877 Ångv. Söderhamn

13 november 1877 Ångaren Söderhamn II

16 maj 1878 Ångv. Söderhamn II

12 augusti 1878 Ångf. Söderhamn

31 oktober 1878 Ångv. Söderhamn II

En gammal klassisk bild i Söderhamns sjöfartshistoria med Faxeholmen i bakgrunden. Namnet "Skeppsbron" är nog ett påfund av vykortsmakaren. I mitten ligger kustångarna **Nya Söderhamn** och **Söderhamn** alt. **Söderhamn II** förtöjda. Se listan nere till höger på föregående sida.

Så här kan det ha sett ut nere vid "Faxekajen" någon gång omkring 1870—1900-talen. Det var dessa båtar som fraktade Kopparslagare J.F. Westbergs varor från Stockholm till Söderhamn, som till exempel: **engelskt tenn, jerltråd, kopparnitar, saltsyra, borax, salmiac, gult slaglod och den största utgiftsposten av alla, kopparbleck** (se listan t.v. på fakturan och exemplet längst ner på sidan 8).

Vad kopparslagare vid förrförra sekelskiftet tillverkade var säkert olika. Gissningsvis utfördes arbeten vid byggnationer men

tillverkning av bruksföremål som kokkärl, hinkar, krukor och bunkar av olika slag, vattentunnor och kakmått och för att inte tala om alla kaffepannor har ju lämnat mängder av bevis på kopparslagares hantverksskicklighet och produktion.

J.F. Westberg Söderhamn är instansat

vid ena handtagsfästet. Med denna 20-l. kruka tog min morfar med sig vatten från Kalle Andersson i Morviken ut till Morviksharet där de 1928 köpte en gammal fiskarstuga. /Sture C/

Fredrik Westberg Söderhamn är instansat på handtaget (se sid. 7 vem det var). Denna behållare med kran nertill finns i Norrala hembygdsgård. Här står den på en lavoar och det var kanske för vatten till morgontoaletten den användes.

J.F. Westberg, Söderhamn. En Kittel som Användes

för att få varmvatten kanske för att diska ifrån Södra Bönhuset EFS i Söderhamn. Rymmer cirka 30 liter.

Här syns tre väl bevarade kopparkärl. Förhoppningsvis kan Bränningens läsare att hitta ännu fler och kanske berätta om fler kopparslagare också, som varit verksamma i Söderhamn!?

Förutom **J.F. Westberg och sonen Fredrik Westberg** finns exempelvis **C.G. Holmberg** och **Ivar Törnblom**. Finns det fler... ?

Berätta och skicka bilder till red.:

sture.h.claesson@gmail.com

Skottväxling i Sandarne – landshövdingen till dårhus

Janne Jonssons femte bidrag till Bränningen.

Det kunde gå vilt till i skärgårdens hamnar. Ett drama vid Sandarne år 1862 såg en palaver mellan en amerikansk sjökapten och hans besättning, stödd av ditkallade sandarnebor, där "oqwädingsord och hot" följdes av skottväxling, med åtföljande rätttegång. Landshövdingen kom plikttroget ilande men det slutade med att han fick tas in på 'dårhuset'.

En detaljerad berättelse om hur det kunde gå till i våra trakter under förrföra århundradet, sammanställd av Janne Jonsson.

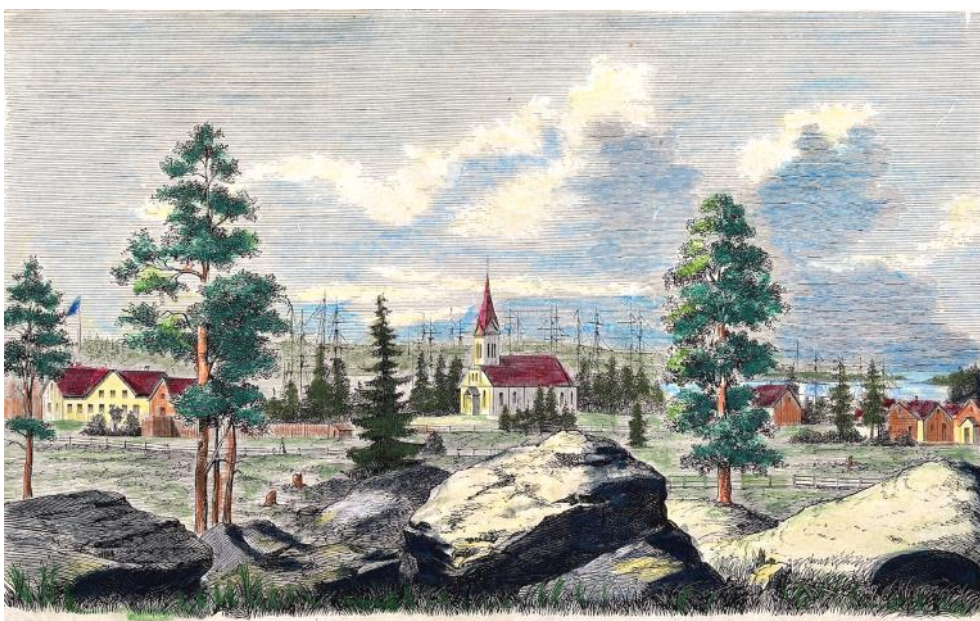
- o O o -

Sandarne med omnejd var en fridfull idyll ända fram till mitten av 1850-talet, då James Dickson & Co började uppföra sina industrier i området, med Askesta sågverk, Askesta-Sandarne järnväg, liksom den omfångsrika brädgården och hamnen i Sandarne. Redan vid slutet av 1850-talet pum-pade järnvägen virke till utskeppningen där hundratals brädgårdsarbetare kapade, sorterade och stabbade plankor, bräder, stolpar och bjälkar. Till Sandarne lastageplats kom nu fartyg från hela världen.

Särskilt fridfullt var det inte längre, men värre skulle det bli. Söndagen den första juni 1862 ankommer fartyget *Augustus* av New York, fört av en kapten Bradburn och med en knorrande besättning. Det var illa ställt med relationen dem emellan och flera sjömän vittnade om misshandel och trakasserier. De skandinaver som var ombord hade fått nog och försökte lämna skeppet (att sjömän rymde var i och för sig inte särskilt ovanligt, en del använde sina kontrakt mer som enkelbiljetter).

Tre sjömän, däribland matrosen Herman Herm(ans)son, hade redan lyckats lämna fartyget som via lastning i Stugsund ankrat upp vid Prästholmen utanför Lång-rör, och på något sätt lyckats mönstra inte mindre än sex lokala båtar för att undsätta en svensk som var kvar på skeppet. För att skydda denne, eller kanske för att ha något övertalningsmedel, tog man också med ett gevär. När båtarna närmar sig skeppet upp-står palaver och en ordväxling med

"Lastageplatsen Sandarne." Träsnitt efter en teckning av sjökaptenen Ernst Lammers från Norge, troligen gjord i början av 1860-talet (se Hallström 2010). I Sverige publicerad i *Nordiska Taflor*, femte bandet, 1873, Albert Bonniers förlag. Bilden visar hur ödslig platsen var vid den tiden.

Sandarne hamn vid slutet av 1800-talet. I förgrunden ganska säkert Duvön. Fotograf: G. Röd-ström eller fadern Olof Rödström folkskolläraren, som var den goda amatörfotografen, men jag vet att förkortningen G.R. finns nånstans, och jag funderar på om sonen kan ha varit inblandad. /Janne

Stig Wallströms samling DiBiS - CC-BY.

"oqwädingsord och hot". Men det blir snabbt betydligt mer dramatiskt: skottlossning. Ett skott avlossas mot *Augustus* och ett skott skjuts i den andra riktningen. Ingen människa träffas, men i kalabaliken lyckas sjömannen ifråga – Jacobsson från Halland – klättra ut på ankarkättingen, kasta sig i vattnet och bli uppdragen i en av båtarna samt forslad i land.

Den här incidenten fick landshövdingen i Gefleborgs län, F. Asker, att omedelbart bege sig till Sandarne, stödd av en polisanmälan från kaptenen. Asker telegraferade också till Kongl. Civildepartementet och informerade dem om händelseutvecklingen. Här var inte bara en fråga om allmänfarligt beteende eller till och med dråpförsök, utan fartygets kapten representerade också främmande makt – dessutom bar två av centralfigurerna norska folkpass. Förhör hölls i närvaro av den amerikanska generalkonsulen, en tolk och Söderhamns tjänsteförordade borgmästare, som kommit

hastande från en vistelse i Stockholm.

Även om det var en ovanligt dramatisk händelse, var det väl knappast mycket till internationell konflikt. Den inte heller odramatiska jakten på de skyldiga var nog mer ett sätt att få ordning på lokalbefolkningen, i alla fall få dem att sluta skjuta på besökande fartyg. Men polis- och rättssak blev det. Den året dessförinnan tillträdde landshövdingen Ferdinand Asker tog det hela på stort allvar, och enligt en uppgift reste han direkt efter sitt besök till Mohed för att söka få 250 soldater skickade till Sandarne för att tillse lag och ordning, vilket dock regementschefen vägrade. Asker gick själv ombord på fartyget och blev förevisad hagel som hade fastnat i förmasten. Ett hagel-skott avlossat från distans är förstås inte ofarligt, men ska väl kanske mest ses som ett skrämnskott, även om kaptenen hävdade att han var tvungen att ducka för att inte bli träffad.

Rättegångens vittnesmål uppvisar för övrigt en inte ovanlig skillnad i upplevelser av incidenten mellan försvars- och åklagar-sidan. En av de tilltalade hade rott ut, som han trodde, för "något nöje på sjön", belagt genom att någon spelade flöjt i en av båtarna, samt genom att det var kvinnor ombord. Andra sa sig ha rott ut till skeppet för att undsätta den kvarvarande svenska sjöman, som kastat sig i havet – en ren räddningsinsats med andra ord.

I en av båtarna råkade det ligga en bössa, röd och försett med hagel N:o 10, utlånat av arbetaren Bäckius till en av de förrymda matroserna som, enligt honom, "ofta plägade wara ute och skjuta fågel och slikt" – vittnen rapporterade att man sett Hermansson hålla i den. Någon sköt också, men ingen såg vem, i villervallan. Från fartygets sida hade det kastats plankor efter Jacobsson när han låg i vattnet, men bara för att rädda honom, hävdade befälhavaren – de som kom i båtarna menade istället att man försökte träffa honom. Skomakargesällen Söderqwist, som drog upp Jacobsson ur vattnet sågs av åklagaren som medhjälpare till flykt, men angav själv att han bara räddade en nödställd från att drunkna. Skottet från däck var enligt kaptenen avlossat av styrmannen i motsatt riktning bara för att rengöra pipan på pistolen, medan ett antal vittnen menade att det var riktat mot den flyende sjömannen. Bjelkarbetaren Söderholm, ett vittne från folkmassan på land, var en av flera som ansåg att första skottet hade avlossats från skeppet.

Polisen räknar ihop mer än ett halvt dussin misstänkta och när landsfiskalen också lyckas få tag på de ursprungligen förrymda normännen fylls stadshäktet i Söderhamn till bredden och några måste skickas till länshäktet i Gävle. Förvaltaren på Sandarne, Helleberg, går i borgen för sina arbetare så de släpps ur häktet, kanske

av patriarkal omtanke, möjligen för att han behövde deras arbetskraft i brädgården. Det hör till saken att de inblandade sandarneborna inte var kända som busar utan väl sedda arbetare. Både i samhället och i lokaltidningen *Helsingen* var de hjältar i denna historia. Det är intressant i ljuset av den nutida diskussionen om massmediernas roll i brottsmål att den extra åklagaren, landsfiskalen Wattman, upprört menade att tidningen inte borde ta ställning i rättegångsfrågor innan dom fallit, och hävdade att den hade förvridit huvudet på allmänheten.

När rådhusrättens domar avkunnades var de också relativt milda för den tidens rättegångar: Hermansson dömdes till tre månaders straffarbete för att ha uppviglat folket mot sitt befäl. Söderqwist dömdes till 50 riksdalers böter för att han hade setts hålla i geväret i en av sandarnebåtarna. Till detta kom en mer kollektiv dom över sju andra inblandade som var och en fick bota 10 riksdaler, i pengar räknat ungefär som en fylleriförseelse. Åklagaren överklagade men Svea Hovrätt fastställde domarna.

Det tycks som om den allvarligaste konsekvensen av denna incident var att landshövdingen Asker själv av överanstängningen insjuknade i feber "som kastade sig åt hjärnan", som han skriver i sina memoarer. Han transporterades på ångaren Sten Sture till Stockholm, men var efter en tids enskild vård så illa där att han förflyttades till Konradsberg, den allmänna vårdanstalten för sinnessjuka, eller "därhuset" efter tidens uttryck. Asker repade sig dock, och ett halvår senare kunde han återuppta sitt arbete – han förblev också Gävleborgs läns landshövding ända till år 1883.

En bark förtöjd vid Sandarne lastageplats, troligen vid slutet av 1870-talet. Bilden kan illustrera ungefär hur en kan ha sett ut.

Fotograf: Johan Andersson "Söderhamns Stadsmuseums samlingar" DiBiS - CC-BY

Jfr med träsnittet på föregående sida.

Wikipedia: *Sandarne kyrka uppfördes i trä 1858 - 1859 efter ritningar av major Adolf Wilhelm Edelsvärd. Kyrkbygget bekostades av grosshandlare James Dickson & Co i Göteborg. "Ett minnesmärke över den norrländska träindustri-epoken".* Foto från Sandarne församling.

Noter:

- Händelserna i Sandarne uppmärksammades såväl i lokalpressen som i rikspressen. Se t.ex. *Helsingen* 25/7 1862.
- Uppgiften om soldaterna återfinns i *Fäderneslandet* 3/4 1869 och kanske ska tas med en nypa salt.
- G.F. Asker: *Lefnadsminnen*. 1897. P.A. Norstedt & Söners Förlag, sid 66-67.
- "Sjökaptenen som tecknade Askesta" av Jan-Eric Hallström. *Söderhamns-Kuriren* 5/11 2010.

Året är 1953 och en åttaåring har sommarlov

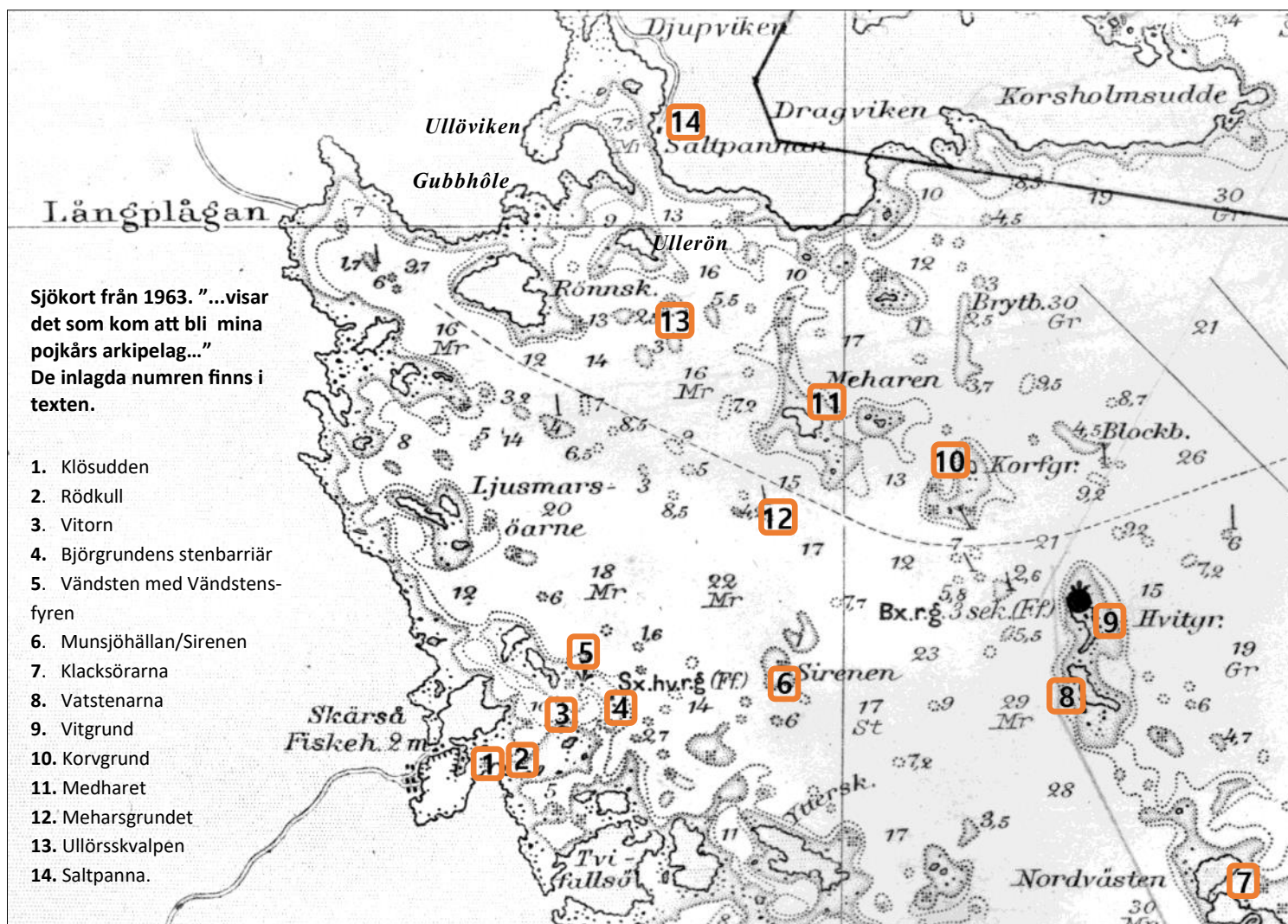
Text och bilder Hans Tjernström

DEL 2

Hans Tjernström fortsätter här berättelsen om sin barndoms sommarlov. I förra numret av Bränningen fick vi följa med på den första etappen till sommarparadiset, resan från Jämtland till Skärså, för vidare transport till stugan i Saltpanna.

Nu är de äntligen på sjön. "Helmer Vestlunds bastanta kutter får långsamt styrfart, svänger tungt och värdigt ut mot farleden uppvaktad av en svärm av optimistiskt skrånande tärnor och kacklande måsar"...

Sjökort från 1963. "...visar det som kom att bli mina pojkårs arkipelag..." De inlagda numren finns i texten.

1. Klösudden
2. Rödkull
3. Vitörn
4. Björgrundens stenbarriär
5. Vändsten med Vändstensfyren
6. Munsjöhällan/Sirenen
7. Klacksörarna
8. Vatstenarna
9. Vitgrund
10. Korvgrund
11. Medharet
12. Meharsgrundet
13. Ullörsskvalpen
14. Saltpanna.

När **Klösudden /1/** passeras börjar skärgården. Först om styrbord ser vi den stora stenen – **Rödkull /2/** – där Skärså fiskarförening monterat en fyrlykta. Så glider vi genom en utprickad led som åtminstone tre gånger muddrats för att få tillräckligt djup för större fiskebåtar. Också på styrbords sida, stryker vi tätt intill ön **Vitörn /3/**. Stränderna är – som det brukar vara i Hälsingland – bekransade i ljus försommargrönka av rönnar, alar och någon säl. Några färgstarka bestånd av Brinnande Kärlek lyser mellan lövträden. Mina "gamlingar" kallar dem så, men de

heter väl Kärleksört. Där bakom står allvarligt mörka granar och över dem några maliga tallar, något tilltufsade av den eviga havsvinden. De är alla lyckligt ovetande om att de om bara några decennier ska de bli kvävda av skarvars frätande avföring.

Bara ett par hundra meter ytterligare ligger **Björgrundens stenbarriär /4/** som en vågbrytare för havssjön. På den stora stenhällen, **Vändsten /5/**, närmast farleden står en fyr. Den heter naturligtvis, **Vändstensfyren /5/**. Den är byggd 1953. Och vår skeppare Helmer är dess fyrvaktare! Vändstenen....vilket talande namn! Här fattar en

skeppare beslutet om han ska gå ut eller vända, beroende på sjögång och vind.

Sjöbrisen har friskat på hela förmiddagen. Det ultramarina flaket framför oss är nu kransat i vita skumbräm. Jag och lillebror har nu – naturligtvis – tagit plats förut på backen. Kuttern möter sjön med en majestätisk nigning. Det "hiar" i pojkmagen. Några sjöar smackar in i bogen och skvätter över våra ansikten. Överraskad, ja häpen, stryker jag saltvattnet ur ögonen. Där och då händer något i pojksjälens. Ungefär samma känsla som Karl XII erfor när han Vadade iland på Själland i inledning på "Det

stora Nordiska kriget” år 1700. Han frågar sin adjutant:

-Vad är det som viner i luften?

-Det är kulor som skjuter på ers majestät.

- Bah! Detta skall härnäst bli min musik!

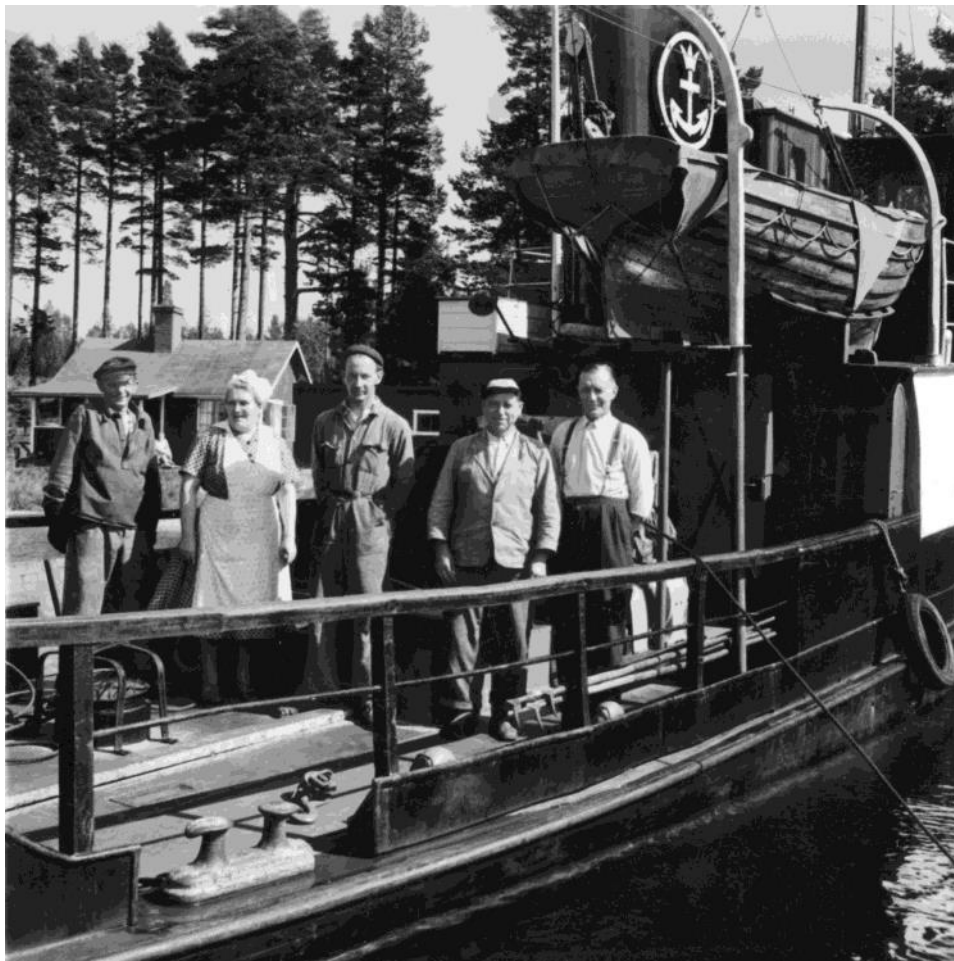
Det blev också *min* musik! Det blev min glädje, har varit min signaturmelodi i snart 70 år.

Bottenhavets bräckvatten har gått som en glad svallvåg genom mitt liv.

I höjd med **Munsjöhällan** – i sjökortet kallad **Sirénen /6/**– girar vi norrut och får vinden in akter ifrån tillsammans med en yvigt skummande medsjö. Råoljemotorns avgaser blandas med friska sjöbrisen. Från lastrummet kommer doftpustar från nyfärgade bomullsskötarna, den karaktäristiskt starka lukten av stenkoltjärna – kallad Hydrolin eller Black Varnish – och en inte oangenäm fisklukt.

Litet längre ut mot öster ser vi öar som dallrar i middagsvärmen **Klacksörarna /7/**, **Vatstenarna/8/**, **Vitgrund /9/**, **Korvgrund /10/**och **Medharet /11/**. Det här kom att bli kom att bli mina pojkårs arkipelag. Öar som ruvar på hemligheter och lockar till äventyr. Där finns fantasieggande namn som Haxhamn, Oron, Skepparn, Plågan, Brytbådan, Spisskvalpen, Nobile m. fl. Norrut ser vi mytomspunna Korsholms udde. Där en finsk här sägs ha landat efter en färd från Korsholm i Vasa. De ämnade ansluta till styrkan som stormade Faxehus fogdeborg i september 1434.

Längst ut mot norr hägrar öarna Agön,

Bogserbåten Fram med vår stuga i bakgrunden. Fram byggd 1898 vid Söderhamns Mek. Verkst. för Söderhamns Transport AB med ångmaskin på 106 Ehk/200 lhk. Fick 1905 en dieselmotor på 315 Ehk. Sålades 1936 till Iggesunds Bruk och blev efter 1967 privatägd. Sjönk i en storm på 1970-talet. På däck besättningen bestående av fyra män och en "trissa". Namn okända.

Drakön, Kråkön och Innerstön. De ser ut att ha lämnat moder jord och flyter i lufthavet en bit över havsytan.

En stor bogserare tycks gå samma väg. Den ser ut att gå mot himlen med sitt långa timmersläp. Kan det vara MoDos Frans-Mikael?

Jag hoppas – i hemlighet – på busväder framöver. Då brukar timmerbogserare söka nödhavn i vår vik. Då blir det fest för en 8-åring. Bara att se skepparens manövrering av det väldiga släpet där han står på bryggvingen och domderar sina order till svettiga besättningen. Sedan blir det abborrmete från timmersläpet. Det samlas alltid stim under det. Och kockan ombord - trissan - som hon tituleras, är alltid en snäll tant som ofta bjuder på fika eller en varm korv. De "snällaste" bogserarna är Anna och StorErik. Jag tror det var Iggesunds bogserare. Dem fick vi följa med ut "på lätten". d.v.s. utan timmersläp för att se om sjögången tillät fortsatt bogsering.

När vi får **Medharsgrundet /12/** om styrbord, passerar **Ullorsskvalpen /13/** om babord och stryker över vår abborrgrynnan på 1,9 meters djup. Då, ser vi målet! Mitt indianläger. Vår skojigt långa stuga. En lång jämtländsk längtansvinter är knuffad överbord och barnaktigt glömd.

"...Jag hoppas – i hemlighet – på blåsväder framöver. Då brukar timmerbogserare söka nödhavn i vår vik." Så nu sitter vi på timmersläpet, fr.v. kompisen Tore, jag, bror Arne och pappa Johannes.

Fortsättning följer i nästa nr.

Följ med till Storjungfrun söndagen den 14 juli

M/S HULDA har lagt till i hamnen på Storjungfrun.

FOTO: 2019 Sture Claesson.

I sommar arrangerar Skärgårdsföreningen tillsammans med , **Svenska Fysällskapet, Kommunen och Kyrkan** en resa till Storjungfrun. På Storjungfrun kan du vandra, besöka fyren, delta i gudstjänsten i kapellet.

Medtag matsäck.

**Vi åker med M/S Hulda från Stenö
Söndag 14/7 kl 09.00 och åter 17.30**

Gudstjänst i kapellet kl 15.00.

Fyren öppen för besök mellan kl 12.00-17.00. Stängd under gudstjänsten.

FOTO: Sture Claesson

**Kostnad 400:- T.o.R.
max 25 pers. per tur
Bokas hos
Hans Fryklund
070-542 48 55**

hans.fryklund@gmail.com

Kapellet kan, genom undersökning för drygt tio år sedan, dateras till 1617-1618, enligt beräkning av virkets ålder.

Fyren vet man dock säkert att den var färdig 1838. Den var bemannad fram till 1964.

Ytterligare information www.skargardsforeningen.se

**Bli medlem i
Söderhamns Kust & Skärgårdsförening**

Stödjande eller arbetande—alla är välkomna

VÄLKOMMEN TILL

GALLERI Gäddan

Annelie Hallgren ställer ut på Galleri Gäddan i sommar!

Annelie har arbetat med måleri hela sitt vuxna liv och började teckna som mycket ung. Hon är uppväxt i Söderhamn och bodde här tills hon blev 18 år då hon for ut i landet för att få en yrkesutbildning.

Snart ska galleriet fyllas med Annelies konst!

FOTO: Therese Rohde

Efter 3 år på Beckmans designhögskola i Stockholm blev Annelie formgivare och tecknare. Runt 2005 hittade Annelie sitt abstrakta sätt att jobba på, mycket experiment och tekniker i ett. Motiven har en förankring i natur,

växter och organiska former.

"Många säger att de blir glada av mina bilder, och det är ju inte så dumt att framkalla glädje".

Annelie (Sjödin) Hallgren

Söderhamns Kust & Skärgårdsförening

Ordförande

Nils Stefansson

nils.stefansson@nastefansson.se 070-569 49 47

Kassör:

Barbro Olsson

grimshararna@gmail.com

073-023 57 55

Styrelseledamöter & ersättare

Astrid Forslund, Sven Gunnar Johansson, Therese Rohde,

Elin Furubom Flyman och Lennart Nilsson

Ersättare: Lennart Andersson, Anders Burman och Hans Fryklund

Sekreterare

Denny Månsson

dennygoran@gmail.com

0270-13723, 070-3819004

I samarbete med

Bränningen-redaktion:

Sture Claesson (layout), Hans Fryklund (research o. IT),

Curt Risell. Nils Stefansson (ansv. utg.).

Kust & Skärgård

Kustochskargardsforeningen

Hemsida: www.skargardsforeningen.se

E-post: info@skargardsforeningen.se

Kust & Skärgårdsföreningens målsättning är att värna om kustens och skärgårdens miljö och dess kulturarv.

Se vår hemsida <http://www.skargardsforeningen.se> under **Aktuellt**.

Där finns våra träffar inlagda. Vi träffas för det mesta i vår föreningslokal Gäddan.

Vi jobbar ibland praktiskt med lokalen, ibland diskuterar vi händelser och historier, skriver och katalogiserar, samt inte minst viktigt, tar en kopp kaffe och macka. Vi välkomnar alla som är intresserade av Skärgården och dess miljö.

Medlemsavgiften är 300:-/år

Bg 5705-0700

Välkommen att bli medlem!

Välkommen till Österdagarna 2024

9-10-11 juli

Tisdag 9 juli

13.00

Museet öppnar

Kl 14.00

Jamina Jansson

Underhåller på scenen

Därefter

Guidning på Öster

17.00

Museet stängs

Onsdag 10 juli

13.00

Museet öppnar

Kl 14.00

Söderhamns
spelmansgille

Underhåller på scenen

**KOLLA VÅRA SAMLINGAR!
& BÅTTAVLOR TILL SALU
I UTSTÄLLNINGSRUMMET**

17.00

Museet stängs

Torsdag 11 juli

13.00

Museet öppnar

Kl 14.00

Frid o Gnid

Underhåller på scenen

Därefter

Guidning på Öster

17.00

Museet stängs

**SKILLINGTRYCKET OM
"BOTTENHAFVETS" FÖRLIS-
NING OCH KAPTEN WESTMAN**

Hantverk

-Ullhantverk tisd. ev. även onsd. torsd.
-Halmslôjd onsd.
-Repslagning onsd. torsd.
-Hemslôjden i Söderhamn
är på plats onsd. Ta med
ett handarbete och slôjda med oss.

FOTO: Sture

På scenen

FOTO: Sture Claesson

**Söderhamns
Spelmansgille**

**Jamina
Jansson**

Frid o Gnid

FOTO: Sture Claesson

Kaffe/Te/Saft med hembakat bröd
Guidning inkl. kaffe med dopp

50:-/person
70:-/person

**Studie
främjandet**